

звичайна ситуація. 2000. № 9. 6. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2000 р., «Про внесення змін і доповнень до переліку підприємств, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави» // Збірник урядових нормативних актів України. 2000. № 15. Ст. 427. 7. Статут бойової служби військ внутрішньої та конвойної служби /Наказ МВС України № 50 від 25.11.1994 р. Київ, 1994. 8. Советская Военная Энциклопедия: В 8-ми т. /Пред. гл. ред. комиссии Н.В. Огарков. М., 1978. Т.5. 9. Там же. Т.6. 10. Федеральный Конституционный закон «О чрезвычайном положении» от 30.05.2001 г. URL: <http://www.wervov.ru/novosti/Arh6/fkz3.htm>. 11. Закон України «Про аварійно-рятувальні служби» // Надзвичайна ситуація. 2000. № 1. 12. Указ Президента Российской Федерации «Об утверждении Положения о Главном командовании внутренних войск Министерства внутренних дел Российской Федерации» URL: <http://www.ist.ru/VP/LIВ008/z01494.htm>. 13. Закон України «Про оборону України» // ВВР. 1992. № 9. Ст.116. 14. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку». 15. Закон України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» // Надзвичайна ситуація. 2000. № 12.

Надійшла до редколегії 31.08. 01

В.Ю. Кузьміна

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ (РЕКОНСТРУКЦІЇ) ВТРАЧЕНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

Загальною тенденцією, яка характеризує кримінально-процесуальне право України на межі ХХІ ст. є його послідовний розвиток, заповнення існуючих прогалин у діючому законодавстві, створення нових процесуальних інститутів. Необхідною умовою ефективного здійснення органами дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду покладених на них завдань є організація їх діяльності на науковій основі. Це, в свою чергу, вимагає від кримінально-процесуальної науки і пов'язаних з нею галузей знань розробки актуальних проблем, які висуваються практикою досудового розслідування, прокуратури і судів.

Однією з таких проблем є відновлення (реконструкція) втраченої кримінальної справи, її правові і наукові основи, процедура провадження, а також її технологія.

В умовах послідовного проведення в Україні судово-правової реформи, що потребує суттєвого оновлення кримінально-процесуального законодавства, значний теоретичний і практичний інтерес набувають проблеми, пов'язані з втратою кримінальної справи і наступною у зв'язку з цим її реконструкцією. Плодотворність дослідження широкого кола виникаючих тут питань залежить від комплексного їх розгляду з урахуванням специфіки загальних задач кримінального судочинства, що лежать у основі процесуальних принципів, а також необхідності забезпечення на всіх стадіях кримінального процесу захисту прав і законних інтересів осіб, які беруть у ньому участь.

Слідча і судова практика останніх років настійно ставить перед теорією кримінального процесу питання про внесення в Кримінально-процесуальний кодекс України правових норм, які регулюють порядок

відновлення втрачених кримінальних справ, з якими тісно пов'язані проблеми повноти, всебічності й об'єктивності дослідження обставин скоєного злочину, забезпечення швидкості кримінального судочинства та режиму процесуальної економії. Досягненню таких цілей багато в чому перешкоджають випадки втрати (знищення, викрадення) кримінальних справ, що, природньо, обумовлює необхідність їх відновлення (реконструкції).

Проблема реконструкції втрачених кримінальних справ настільки значима для теоретиків і практиків кримінального судочинства, що її цілком обгрунтовано можна виділити в окремий інститут. У цьому плані абсолютно правильно роблять вчені-процесуалісти, що беруть участь у розробці проекту нового КПК, де питання відновлення кримінальних справ вперше отримали необхідну правову регламентацію. Враховуючи, що раніше такого правового інституту не існувало, члени робочих груп Кабінету Міністрів і Верховної Ради України пропонують ввести в КПК спеціальну главу, яка б регулювала провадження по відновленню втрачених кримінальних справ. Проте правовій регламентації діяльності, здійснюваної в процесі реконструкції кримінальних справ, в існуючих проектах присвячено всього п'ять статей, і в основному щодо відновлення справ, що знаходяться в суді, «втрачених або знижених у зв'язку з закінченням строку збереження». Природньо, що для правового забезпечення всіх галузей діяльності, пов'язаної з реконструкцією втраченої кримінальної справи, а також провадження її на всіх стадіях і етапах кримінального процесу, наявності в кодексі декількох статей явно недостатньо. Не розроблені з необхідною теоретичною обгрунтованістю питання відновлення втрачених кримінальних справ як в науці кримінального процесу, так і в криміналістиці.

Інститут відновлення втрачених кримінальних справ, що на цей час утворюється, безсумнівно стане одним із важливих правових засобів, спрямованих на вирішення задач кримінального судочинства. Правила, які будуть встановлені даним інститутом, повинні створювати реальну можливість особі, яка провадить зізнання, слідчому, прокурору і судді законно, технологічно правильно й ефективно відновлювати втрачені кримінальні справи. Своєчасне і правильне вирішення цього питання безпосереднім чином позначиться на ефективності і всієї наступної правозастосовчої діяльності названих органів. Наразі правозастосовча практика, зустрічаючись, на жаль, із частими випадками втрати кримінальних справ, відчуває серйозні труднощі, і саме у зв'язку з відсутністю правової бази і методичних рекомендацій щодо цього питання*. Таким чином, теоретична розробка кола проблем, що

* Один з прикладів так званої «масової» втрати кримінальних справ – пожежа в будинку Самарського УВС в Росії, яка трапилася у лютому 1999 р. Цей випадок, у першу чергу, шокує своїм трагізмом – загинули десятки людей. Але одночасно з людським життям вогонь забрав не меншу кількість і кримінальних справ, процес відновлення яких все ще продовжується. Нерідкі випадки втрати кримінальних справ і в Україні, про що часто згадується в пресі. Вивчення дисциплінарної практики, опитування слідчих також дозволило виявити значну кількість фактів втрати криміна-

відносяться до сфери створення норм інституту відновлення втрачених кримінальних справ, є актуальною задачею, успішне вирішення якої має пряме відношення до підготовки нового Кримінально-процесуального кодексу України.

У ситуації, яка склалася, дослідження зазначених питань необхідно починати із з'ясування, насамперед, поняття відновлення (реконструкції) втраченої кримінальної справи.

У тлумачному словнику російської мови термін «відновлення» має декілька змістових значень. Він вживається як у прямому, так і в переносному значеннях. В одному випадку даний термін інтепретується як «приведення в колишній нормальний стан, положення (чогоось зруйнованого), відродження, поновлення (наприклад, відновити зруйноване війною господарство)». В іншому випадку мають на увазі «відтворення, відновлення чого-небудь забутого» [1, с.95].

Словник української мови синонімізує два слова «поновлення» і «відновлення» і трактує обидва однаково [2, с.221, 276, 312]. В українському ж юридичному словнику в поясненні поняття «поновлення кримінальних справ» автор робить посилання на «відновлення кримінальних справ», останнє ж пояснюється, як поновлення кримінальних справ за обставинами, що знову відкрилися [3, с.96,97,590]. Зрозуміло, що до досліджуваного тут питання зазначений інститут не має ніякого відношення. Проте далі ми, говорячи про відновлення (реконструкцію) кримінальних справ, будемо вживати слово «відновлення» хоча б тому, що у відповідних главах проектів нового КПК українським законодавцем вживається саме цей термін [4, с.164–165].

Відносно терміна «реконструкція» у тому ж тлумачному словнику української мови є така інтерпретація: по-перше, це «докорінна перебудова, організація чого-небудь на нових засадах», по-друге, – «відновлення чого-небудь за описами або залишками, які збереглися» [2, с.587]. Для цілей нашого дослідження більш прийнятним є поняття реконструкції в його другому значенні, тобто в розумінні відновлення кримінальних справ.

У кримінально-процесуальній науці поняття реконструкції уже досліджувалось, але тільки в розумінні відновлення на підставі доказів подій і явищ минулого [5, с.7], тобто як спосіб опосередкованого доказування обставин скоєного злочину. Нас же цікавить дане поняття стосовно відновлення кримінальної справи, яка являє собою специфічне документальне утворення, що відображає хід і результати розслідування конкретного злочину. Для всебічного дослідження сутності процесу реконструкції важливо з'ясувати причини відновлення кримінальних справ. Вивчення слідчої практики показало, що потреба у відновленні (реконструкції) кримінальних справ виникає у зв'язку з їх утратою або знищенням. Утратити кримінальну

льних справ. Так, в процесі опитування 119 слідчих і 296 співробітників органів дізнання, працюючих в органах внутрішніх справ різних областей України, кожен четвертий з опитуваних заявив, що в підрозділі, де вони працюють, мав місце випадок втрати кримінальної справи.

справу можна через халатність, раптовий хворобливий стан слідчого, якісь екстремальні ситуації, в які потрапив слідчий, наприклад, у зв'язку з обставинкою військового часу, яка виникла раптово, і т.п. Що стосується знищення кримінальної справи, то воно може стати наслідком найрізноманітніших обставин. Наприклад, умисних дій зацікавлених осіб, які викрали і знищили справу, внаслідок стихійного лиха (пожежі, повені, обвали, землетруси тощо). Як видно, і втрата кримінальних справ через халатність, і їх знищення з різних причин обумовлює один і той же результат – зникнення кримінальної справи, що, на наш погляд, може адекватно називатися і відповідним чином позначатися як втрата кримінальної справи.

Отже, під втратою кримінальної справи слід розуміти такі фізичні процеси, які через втрату, знищення з різних причин обумовлюють позбавлення органу дізнання або досудового слідства фактичних результатів розслідування у вигляді певної системи процесуальних актів (документального провадження), які відображають хід і наслідки розслідування обставин скоєного злочину [6, с.141–142].

Узагальнення всіх суттєвих ознак явища, що розглядається, дозволяє прийти до висновку про те, що процесуальна реконструкція втраченої кримінальної справи – це здійснювана у встановленому законом порядку діяльність компетентної посадової особи, яка спрямована на відновлення документів, що відображають хід, зміст та результати розслідування конкретного злочину і складають у своїй єдності той специфічний документальний витвір, котрий іменується кримінальною справою.

Спираючись на такі поняття втраченої кримінальної справи та її процесуальної реконструкції, можна задовільно вирішувати й інші проблеми відновлення кримінальних справ.

Список літератури: 1. Толковый словарь русского языка / Гл.ред.С.И.Ожегов, Н.Ю.Шведова, М.,1998. 2. Словарь української мови в 4-х томах / Упоряд. Б.Грінченко, 1997. Т. 1. Т.3. 3. Юридичний словник / За ред. Б.М.Бабія, Ф.Г. Бурчака, В.М. Корецького, В.В. Цветкова. К., 1983. 4. Кримінально-процесуальний кодекс України. Проект підготовлено робочою групою Кабінету Міністрів України (за станом на 1 березня 2000 року), К., 2000. 5. Порубов Н.И. Научные основы допроса на предварительном следствии, Минск, 1978. 6. Кузьміна В.Ю. Поняття втраченої кримінальної справи // Акт. проблеми суч. науки в дослід. молодих вчених. Х., 1997. Вип.3.

Надійшла до редколегії 15.10.01